

## **‘Societal distancing’: slechte timing voor de openbare raadpleging over de toekomst van hoogradioactief en langlevend afval**

*Céline Parotte, politieke wetenschapper ULiège (Spiral Research Center) en experte radioactief afvalbeheer*

Wanneer ik lesgeef vertel ik mijn studenten dat het beheer van hoogradioactief en langlevend afval een sociaal-technisch probleem is. Daarmee wil ik aangeven dat technische en maatschappelijke vragen omtrent radioactiefafvalbeheer onafscheidelijk zijn en dat een nucleair beleid noodgedwongen vanuit die insteek moet vertrekken. Toen de Nationale Instelling voor Radioactief Afval en verrijkte Splijtstoffsplijtstoffen (NIRAS) in 2009-2010 een beroep deed op burgerparticipatie, leek ze vanuit die optiek te handelen. Hoewel het ‘participatieve keerpunt’ bij ons met aanzienlijke vertraging werd ingezet in vergelijking met andere landen, ging NIRAS destijds verder dan wat de Belgische wet voorschreef. Het koos er zelfs voor om de burgerraadpleging deels uit te besteden aan externen om niet te worden beschuldigd tegelijk rechter en betrokken partij te zijn in de door haar opgezette openbare raadpleging. De instelling was zich er goed van bewust dat een uitzonderlijke kwestie als radioactiefafvalbeheer inspraak en participatie vanwege alle belanghebbenden vereist, waarbij technische keuzes maatschappelijk worden getoetst en omkaderd. Sindsdien zijn er geen nieuwe initiatieven genomen om het publieke debat over radioactief afval opnieuw leven in te blazen. Meerdere regeringen hebben dit heikele thema angstvallig vermeden, waardoor onder meer de kerncentrale van Tihange opslagcapaciteit moest voorzien voor de tijdelijke opberging van kernafval.

Een nieuw participatieronde kon niet langer uitblijven. NIRAS is volgens de wet van 13 februari 2006 verplicht om een nieuwe openbare consultatie te houden waarin zowel de Belgische bevolking als de inwoners van de ons omringende landen uitgenodigd worden hun mening te geven over het lange-termijnbeheer van ‘ons’ afval. Sommige betrokkenen wachtten al een tijdje op deze consultatie, al bleef het lang onduidelijk wanneer deze zou plaatsvinden en waarover het precies zou gaan. Nu we niet langer in spanning worden gehouden is het minste wat we kunnen zeggen dat de timing verbaast.

De verrassende aankondiging op 1 april op de NIRAS-website was niet als aprilgrap bedoeld: tussen 15 april en 13 juni 2020 mogen alle Belgen hun zeg doen over het beheer van hoogactief radioactiefafval in ons land. Toch zullen we nog tien dagen moeten wachten alvorens we toegang hebben tot het eigenlijke voorwerp van deze consultatie: het ontwerpplan, het milieu-effectenrapport met zijn niet-technische samenvatting. Dan resten ons nog twee maanden om al deze informatie uit te spitten en te begrijpen, en er vervolgens schriftelijk op te reageren. Het mag duidelijk zijn: de omstandigheden waarin deze raadpleging verloopt zijn verre van ideaal.

### **België dag na dag versus België over 100.000 jaar**

België moet vandaag een ongeziene pandemie proberen te beheersen en opteert daarbij, net als vele andere landen, voor een lockdown. Zoals onlangs beschreven door collega's van ULiège en ULB (Bouhon, Frédéric, Andy Joustien, Xavier Miny, et Emmanuel Slautsky. « L'État belge face à la pandémie de Covid-19 : esquisse d'un régime d'exception » *Courrier hebdomadaire du CRISP* n° 2446, no 1 3 avril 2020), bevindt België zich vandaag in een uitzonderlijke situatie: de wetgevende macht staat op standby, de federale uitvoerende macht bestaat uit een zeer kleine minderheid en een reeks fundamentele burgervrijheden zijn aanzienlijk ingeperkt. Vele experts wijzen ons op moeilijke thuissituaties, de onzekerheden die studenten en telewerkers ervaren en de druk op dokters en verplegend personeel. Om nog maar te zwijgen over de mensen die direct door de ziekte zijn getroffen en hun naasten. In deze context van angst en ongekende dreiging staan we allemaal voortdurend onder hoogspanning. Dagelijks zien we hoe politieke, economische en sociale kwesties die geen verband houden met Covid-19 om begrijpelijke redenen naar de achtergrond verdwijnen. Zijn dit de juiste omstandigheden om burgers te vragen na te

denken over het beheer van hoogradioactief en langlevend afval? Om hen aan te sporen zich een geïnformeerde mening te vormen en zich naar een verre toekomst te verplaatsen, over duizenden jaren?

De woordvoerder van NIRAS verklaarde aan de pers dat het een weloverwogen beslissing betrof om de consultatie juist nu, op dit ongewone moment te houden. Stilte en ongemak alom. Er moet ongetwijfeld een goede verklaring voor zijn maar hoezeer ik ook vergelijk met openbare consultaties die in het buitenland worden gehouden, kom ik er niet toe om de beslissing te begrijpen tenzij ze dient om burgerparticipatie te beperken. Ik voorzie ook al een reeks problemen die op korte, middellange en lange termijn zullen ontstaan. NIRAS respecteert wel de wettelijke vereiste inzake publieksparticipatie maar geeft aan die vereiste een wel heel beperkte invulling. Net wanneer het land zo goed als helemaal stilstaat wil NIRAS koste wat het kost zijn oorspronkelijk geplande schema opleggen. Deze keuze kan ongewenste en onomkeerbare gevolgen hebben.

### **Naar een lockdown van burgerparticipatie**

Het beheren van hoogradioactief en langlevend afval is een uiterst delicate kwestie. Iedereen is het erover eens dat we de verantwoordelijkheid voor ons afval niet zomaar mogen doorschuiven naar toekomstige generaties. Om zinvol bij te dragen aan dit moeilijke debat, zoals van burgers de komende weken wordt verondersteld, moeten we een goed zicht krijgen op wie de betrokken actoren zijn, moeten we leren denken over extreem lange tijdsperiodes en beseffen dat absolute zekerheid in dit soort kwesties niet bestaat. Aloude principes als ‘de vervuiler betaalt’ volstaan niet; elke beheerstrategie heeft voor- en nadelen die zorgvuldig moeten worden afgewogen in de wetenschap dat er geen ideale oplossing voorhanden is. Om een beter zicht te krijgen op hoe en waarom NIRAS destijds gekozen heeft voor ondergrondse berging hebben burgers tijd en middelen nodig. Ze moeten zich het onderwerp eigen kunnen maken. Nu moeten burgers zich doorheen allerlei bronnen navigeren die soms tegenstrijdige informatie en meningen bevatten. Moet een openbare instelling als NIRAS niet bovenal op een verstaanbare, transparante en inclusieve manier aan pers en publiek communiceren over wat er voor de samenleving op het spel staat? Moet het niet een ‘politiek ontwaken’ creëren en de voorwaarden scheppen voor een hoogstaand democratisch debat over dit soort netelige kwesties, waarbij burgers en politieke vertegenwoordigers de kans wordt gegeven om zich grondig te informeren alvorens ze een standpunt innemen? Helaas wijst niets erop dat NIRAS aan deze legitieme democratische verwachtingen wil tegemoetkomen.

NIRAS laat hier een grote kans liggen. In een wereld bevolkt door hardnekkige virussen en met hopen radioactief afval, moeten we nieuwe manieren vinden om complexe sociaal-technische uitdagingen aan te gaan. NIRAS heeft ervoor gekozen om een raadpleging te houden net op het moment dat burgers noodgedwongen thuisblijven en volledig opgeslorpt worden door de huidige gezondheidscrisis en door hun dagelijkse zorgen en verplichtingen. Deze keuze kan niet anders begrepen worden dan als een weloverwogen strategische zet om de inspraak en invloed van burgers zo veel mogelijk te beperken en ongewenste vragen van burgers uit de weg te gaan, vooral aangaande de door NIRAS-gehuldigde keuze voor geologische berging. De barrière die NIRAS op 1 april vergroot de afstand tussen de nucleaire instellingen en de Belgische bevolking. De maatschappelijke afstand (*societal distancing*) die zo wordt geschapen is in menig opzicht nefast: politiek, democratisch en ook vanuit technisch oogpunt, gezien de wetenschappelijke onzekerheden en risico's verbonden aan geologische berging. NIRAS, dat blijft volharden dat het beheer van hoogactief en langlevend afval een eenvoudig technisch probleem is, stelt de facto een ‘lockdown’ van inspraak en participatie in, wat de uitbouw van een langetermijnbeheerprogramma bijzonder bemoeilijkt, ongeacht de gekozen optie. Want bij een lockdown tolereren we de strenge maatregelen die ons worden opgelegd en onze vrijheid beperken maar enkel als die maatregelen tijdelijk en omkeerbaar zijn, en vooral voldoende gerechtvaardigd.